

III XORNADAS SOBRE MUSEOS E EDUCACIÓN PATRIMONIAL COÑECEMENTOS COMPARTIDOS

14 e 15 de decembro de 2023

Salón de actos e outros espazos, Edificio Castelao. Museo de Pontevedra

PROGRAMA

Xoves 14 de decembro

Mañá: De 10:30 a 13:45 h

Lugar: Salón de actos

10:30 h – Recollida de documentación e presentación

Presentan: Mª Ángeles Tilve Jar, directora do Museo de Pontevedra, e Belén Castro Fernández, profesora titular de Didáctica das Ciencias Sociais, Universidade de Santiago de Compostela e directora das Xornadas.

11:00 h – Conferencia: *Cando os nenos comisarían arte moderna: aprendizaxes dun proxecto pioneiro*. Martin Waldmeier, conservador de arte moderna e contemporánea, Zentrum Paul Klee, Berna, Suíza. [Conferencia en inglés, con servizo de tradución simultánea]

Presenta: Mª Ángeles Tilve Jar, directora do Museo de Pontevedra.

12:00 h – Descanso

12:30-13:45 – Conversas acompañadas (I). *Apropiación simbólica do museo*. Cristina Trigo Martínez, profesora e investigadora en Didáctica da Expresión Plástica, Universidade de Santiago de Compostela.

Pablo de Castro Martín, profesor e investigador en Didáctica da Expresión Plástica, Universidade de Valladolid.

Lídia Portela, Servizo educativo, Bienal de Cerveira, Portugal.

Presenta e modera: Paula Tilve Otero, responsable da Área de Públicos, Museo de Pontevedra.

Tarde: De 16:00 a 19:15 h

16:00 h – Conversas acompañadas (II). *Boas prácticas entre museo e escola*.

Manuel Mosquera Cobián, Departamento de Difusión, Museo de Belas Artes da Coruña.

José César Llana Rodríguez, director do Museo Etnolóxico de Ribadavia.

Francisco Ávila Sánchez, director do CEIP Plurilingüe do Camiño Inglés, Oroso, A Coruña.

Beatriz Martínez García, profesora do CPI do Toural, Vilaboa, Pontevedra.

Presenta e modera: Sabela Santos Filgueira, responsable do Departamento de Educación, Museo de Pontevedra.

Lugar: Salón de actos.

17:30-18:00 – Diálogos. Posta en común de actividades en educación patrimonial.

Coordina: Ana Portela Fontán, Investigadora posdoutoral, Universidade de Barcelona.

Lugar: planta 0, zona de cristal, Edificio Castelao.

18:00 h – Descanso

18:15 h – Conferencia: *Unha experiencia pioneira de formación e traballo colaborativo extra aulam no Museo de Pontevedra: os alumnos colaboradores.*

Javier Bará Temes, catedrático xubilado da Universidade Politécnica de Cataluña, enxeñeiro de Telecomunicacións e doutor en Enxeñería Eléctrica. Brown University, Providence, R.I., EUA.

Presenta: Cristina Echave Durán, responsable do Departamento de Arquivo, Museo de Pontevedra.

Lugar: Salón de actos.

19:15 h – Fin da xornada

Venres 15 de decembro

Mañá: De 10:00 a 14:00 h

10:00 h – Adaptación teatral. Representación da adaptación para monicreques e cantar de cego de *Romance de unha fatal ocasión.*

Texto atribuído a Filgueira Valverde

Dirección e dramaturxia: Quico Cadaval

Cantos e músicas: Francisco do Romualdo

Teatro de bonecos e fantoches: Larraitz Urruzola

Construtor de bonecos: Borxa Insua

Boneca Teolinda: Saleta Lorenzo

Xunco e palluzo: Carme Varela

Interpretación: Francisco do Romualdo, Larraitz Urruzola e Quico Cadaval.

Presenta: Mª Jesús Fortes Alén, responsable da Área de Documentación, Museo de Pontevedra, e responsable da programación arredor do Seminario de Estudos Galegos no seu centenario.

Lugar: Salón de actos.

10:45 h – Obradoiros / visita guiada ao Museo de Pontevedra [inscrición previa o 14.12.2023]

*Obradoiro 1. *Coñecendo ao público: o papel da investigación e a avaliación nas actividades educativas en museos.*

Silvia García Ceballos, profesora e investigadora, Departamento de Didácticas Específicas, Universidade de Zaragoza – Grupo de investigación ARGOS.

Alodia Rubio Navarro, investigadora predoutoral, Departamento de Didácticas Específicas, Universidade de Zaragoza – Grupo de investigación ARGOS.

Lugar: planta 0, zona de cristal, Edificio Castelao.

Máximo: 25 persoas.

*Obradoiro 2. *Didáctica do obxecto no museo e na aula: os museos escolares como espazo para desenvolver a competencia alfabetizadora.*

Nayra Llonch Molina, profesora de Didáctica das Ciencias Sociais e do Patrimonio, Universidade de Lleida.

Lugar: planta 3, zona de cristal, Edificio Castelao.

Máximo: 25 persoas.

*Visita guiada, organizada polo Departamento de Educación do Museo de Pontevedra.

12:15 h – Descanso

12:45 h – Conferencia: *Podería considerarse a experiencia como patrimonio? Aposto por que así sexa.* Chus Martínez, directora do Institute Art Gender Nature FHNW Academy of Arts and Design de Basilea, Suíza.

Presenta: Belén Castro Fernández, profesora titular de Didáctica das Ciencias Sociais, Universidade de Santiago de Compostela, e directora das Xornadas.

Lugar: Salón de actos.

13:45 h – Peche e despedida.

RESUMOS E BIOGRAFÍAS

Conferencia: *Cando os nenos comisarían arte moderna: aprendizaxes dun proxecto pioneiro*

Martin Waldmeier, conservador de Arte Moderna e Contemporánea, Zentrum Paul Klee, Berna, Suíza [Conferencia en inglés, con servizo de tradución simultánea]

RESUMO: Esta charla explorará as aprendizaxes dun experimento curatorial pioneiro: Kids Curate Klee (2021-2022), que desembocou na primeira gran exposición de arte moderna comisariada por rapazas e rapaces (A Shining Secret. Kids Curate Klee no Zentrum Paul Klee, Berna, 2022). Kids Curate Klee foi unha iniciativa de Martin Waldmeier, conservador do Zentrum Paul Klee. Foi realizada en colaboración co Creaviva Children's Museum e o proxecto comunitario paul&ich co obxectivo de involucrar ás nenas e nenos no proceso de facer unha exposición de arte moderna desde a fase de elaboración do concepto ata a fase de presentación ao público. O proxecto desenvolveuse durante un período dun ano cun grupo de nenos de entre 8 e 12 anos da rexión de Berna. Esta conferencia presenta os métodos usados durante esta proceso inusual e revela tanto as oportunidades como os retos de comisariar con cativas e cativos no contexto dun museo de arte, incluíndo cuestións de participación e os seus límites, autoridade e autoría, responsabilidade curatorial, transformación institucional, financiamento e recursos, así como os retos particulares do uso de métodos participativos nun contexto de arte moderna/contemporánea.

BIOGRAFÍA: Martin Waldmeier (Ph.D.), nado en 1984 en Basilea, é un historiador da arte especializado en arte moderna e contemporánea, e cultura visual. Desde 2018 é conservador do Zentrum Paul Klee de Berna, onde organizou exposicións temáticas e monográficas e editou publicacións, entre elas Hannah Höch. Assembled Worlds (2023), Monika Sosnowska (2023), A Shining Secret. Kids Curate Klee (2022), Bridget Riley: Looking and Seeing, Doing and Making (2022), Paul Klee: Humans Among Themselves (2021), Annemarie Schwarzenbach. Departure Without Destination (2020) e Ecstasy (2019). Antes de vincularse ao Zentrum Paul Klee en 2018, foi profesor consultor no Sotheby's Institute of Art de Londres. As exposicións que comisariou con anterioridade inclúen a exposición itinerante The Translator's Voice (2015) (Premio FRAC Lorraine/MARCO Vigo/SFKM for Young Curators 2015) e Death of a Cameraman at Apexart New York (Gañador do programa Apexart Unsolicited Proposal, 2013). Martin ten un doutoramento. por Goldsmiths, Universidade de Londres (The Artist as Translator, 2018) e vive en Basilea, Suíza

Conversas acompañadas (I). *Apropiación simbólica do museo*

Cristina Trigo Martínez, profesora e investigadora en Didáctica da Expresión Plástica, Universidade de Santiago de Compostela

RESUMO: Non podemos obviar a distancia que aínda existe entre os museos e a sociedade, sobre todo nos museos afastados dos grandes centros de interese

turístico, nin a precariedade que moitos deles están a vivir nos últimos anos. A isto hai que engadir que vivimos na sociedade da inmediatez e do hiperconsumo visual e cómpre reformular a relación co museo. Como promovemos outros modos de relación entre museo e sociedade? É necesario buscar vínculos que favorezan a participación activa da cidadanía. Na formación dos futuros docentes, o museo debe ter un papel fundamental. Ademais de ser unha institución de patrimonio cultural para visitar co alumnado, o museo pódese entender como un laboratorio no que explorar outras formas de aprender, gozar e participar: creando diferentes dinámicas de traballo a partir das súas exposicións e coleccións; trasladando formas de ver a educación e a arte do ámbito formal ao informal e viceversa para favorecer a apropiación simbólica (e) real; ou desenvolver proxectos nos que as persoas participantes deixen pegada e xeren vínculos socioafectivos e apego á institución.

BIOGRAFÍA: Desde 2014, Cristina Trigo é profesora da Área de Didáctica de Expresión Plástica da Facultade de Ciencias da Educación e membro do grupo de investigación LITER21 (USC). Con anterioridade (1998-2014) foi educadora e coordinadora do servizo de actividades e proxectos educativos do Centro Galego de Arte Contemporánea (CGAC, Santiago de Compostela). Aquí desenvolveu programas e proxectos orientados á difusión da arte contemporánea e múltiples colaboracións con diferentes institucións e colectivos, especialmente con docentes e centros educativos. Tamén forma parte de C3 (colectivo de educadores e investigadores que funciona como célula que amplía propostas de acción artística contemporánea). Precisamente, os espazos de intersección entre educación-arte contemporánea-museo e as posibilidades de vinculación destes ámbitos son o eixo principal da súa obra. Entre os seus proxectos recentes destacan colaboracións nas materias que imparte con profesores doutras áreas (Expresión Musical e Expresión Corporal) en diferentes centros educativos; o Blog ArtEducación e contorna no que participan estudantes da facultade ou a coordinación en Santiago do proxecto internacional “Cartografías Téxtiles”, que contou coa participación de institucións como o Museo do Pobo Galego, a Facultade de Ciencias da Educación (USC) e diversos centros educativos e grupos da cidade.

Conversas acompañadas (I). *Apropiación simbólica do museo*

Pablo de Castro Martín, profesor e investigador en Didáctica da Expresión Plástica, Universidade de Valladolid

RESUMO: Nas súas orixes, a finais do século XVII, o museo xurdiu combinando pensamento ilustrado e coleccionismo, sen perder de vista a súa vocación educativa. A pesar desta relación directa entre museo e escola, non parece que a colaboración fose a súa característica máis definitoria. O museo entendeu a escola como unha importante fonte de visitantes, mentres que a escola interpreta o museo como un prestador máis de servizos para as súas saídas da aula. As propostas didácticas dos museos son demasiado endogámicas, miran a colección sen ter en conta o currículo escolar dos niveis educativos aos que van dirixidos, pero poucas veces atopan contrapropostas no profesorado, quizais pola diferenza de rangos profesionais de ambas institucións. Nun intento de reverter esta situación —que vai mudando pouco a pouco—, a apropiación simbólica do museo,

a ocupación dos seus espazos e a patrimonialización das súas obras convértense nas estratexias fundamentais empregadas polo profesorado. Nesta intervención presentaranse exemplos de proxectos que marcan o itinerario de Pablo de Castro como activista implicado no cambio.

BIOGRAFÍA: Pablo de Castro (Valladolid, 1970) é licenciado en Filosofía e Letras — Historia da Arte— e doutor en Ciencias da Educación pola Universidade de Valladolid (UVa). Realizou estudos de doutoramento na UVa e na Università degli Studi Ca' Foscari di Venezia (Italia). Obtivo o premio extraordinario de Licenciatura (1996-1997) e Doutoramento (2016). Despois de vinte anos de docencia en ESO e Bacharelato, agora traballa como profesor na Facultade de Educación e Traballo Social da Universidade de Valladolid, dentro da área de Educación Artística. Deseñou numerosos proxectos de innovación educativa no ámbito do patrimonio cultural, algúns de cuxos resultados foron premiados en convocatorias propostas pola Consellería de Educación da Xunta de Castela e León, a Fundación Patrimonio Histórico de Castela e León, a Fundación Siglo, o Centro de Estudos Vacceos Federico Wattenberg, Universidade de Valladolid, Festival Internacional de Cine de Valencia. Tamén colaborou co Instituto Cervantes (Nova Delhi), Museo Nacional de Escultura ou Museo Patio Herreriano, Galería Espacio Líquido (Xixón) ou a Javier Galería Silva (Valladolid). É, ademais, artista visual, con exposicións individuais e colectivas na Feira de Arte Contemporánea MARTE de Castelló (2017), na Galería Vilaseco (A Coruña, 2018) ou no Museo Barjola (Xixón, 2019).

Conversas acompañadas (I). *Apropiación simbólica do museo*

Lidia Portela, Servizo educativo, Bienal de Cerveira, Portugal

RESUMO: Unha reflexión constante sobre a educación non formal interconectada, vinculada, asociada ou en estreita cooperación, é o que Lidia Portela propón destacar nos achegamentos que a Bienal de Cerveira fai ao público que a visita e co que adoitan traballar con grandes expectativas. Ás veces, incluso, o contido que a algúns lles parece máis estraño é o factor que potencia unha actividade ou unha conversa, máis que un pronunciado distanciamento inminente. Nos programas educativos que a Bienal de Cerveira ten deseñado e posto en marcha, sempre é difícil definir un tema, un debate. Isto demostra a importancia de reflexionar sobre el, co público que quere visitarnos ou co público que nos visita "sen querer", dous realidades ben diferentes, como comprobamos constantemente.

BIOGRAFÍA: Lidia Isabel Leal Portela traballa na Fundación Bienal de Arte de Cerveira (FBAC) desde maio de 2015, nas áreas de Deseño e Produción de Obradoiros, ademais de ser responsable do Servizo Educativo. Foi a responsable da organización do Obradoiro de Serigrafía da XVIII Bienal Internacional de Arte de Cerveira baixo o lema "Ollar o pasado para construír o futuro" (2015). Previamente traballou como Deseñadora de Produto na empresa J. Mendes LDA, onde realizou fotografía, composición gráfica, tratamento de imaxes, deseño gráfico e escenografía na área téxtil. Foi profesora de expresión e Artes Plásticas e actividades extraescolares no 1º ciclo de Educación Secundaria Obrigatoria no Grupo Escolar V. N. Cerveira. Licenciouse en Deseño de Produto (2008) pola Escola de Tecnoloxía e Xestión do Instituto Politécnico de Viana do Castelo (IPVC) e en Enxeñaría e Deseño de Produto (1999) pola mesma institución. Cursou un posgraou en Educación Artística (2017-

2018) e actualmente cursa un Máster en Educación Artística na Escola de Educación do Instituto Politécnico de Viana do Castelo.

Conversas acompañadas (II). *Boas prácticas entre museo e escola*

Manuel Mosquera Cobián, Departamento de Difusión, Museo de Belas Artes da Coruña

RESUMO: Nesta intervención reflexionase sobre o cambio que viviu o museo na súa relación coa escola nas últimas décadas. A partir dunha selección de proxectos do Museo de Belas Artes da Coruña en colaboración con centros de Educación Infantil, Primaria, ESO e Bacharelato foise creando unha relación que axudou a afondar no valor do museo como espazo de descubrimento do patrimonio cultural e tamén como un lugar onde poder expresar emocións e visións persoais do alumnado. Proxectos como as Audioguías emocionais ou a Memoria de Zalaeta permiten abordar experiencias de boas prácticas entre o museo e a escola.

BIOGRAFÍA: Licenciado en Xeografía e Historia, Sección de Arte, especialidade de Historia da Arte Moderna e Contemporánea na Facultade de Xeografía e Historia da Universidade de Santiago de Compostela (promoción 1987), Manuel Mosquera Cobián é funcionario de carreira do Corpo Facultativo Superior da Xunta de Galicia, escala Arquivos, Bibliotecas e Museos, especialidade de Museos. No ano 2010 obtivo o Certificado de Estudos Avanzados na Facultade de Xeografía e Historia da UNED co traballo "A Arquitectura de museos en Galicia: 1982-2008". Profesor externo do Máster en Patrimonio Artístico e Arquitectónico, Museos e Mercado da Arte da Universidade de Santiago, desde o ano 2003 é o responsable do Departamento de Difusión do Museo de Belas Artes da Coruña, onde coordina o programas educativo, o plan de actividades do museo e os proxectos de inclusión social. No ano 2008 coordinou as 15 xornadas Estatais dos DEAC (Departamentos de Educación e Acción Cultural) organizadas polo Museo de Belas Artes da Coruña.

Conversas acompañadas (II). *Boas prácticas entre museo e escola*

José César Llana Rodríguez, director do Museo Etnolóxico de Ribadavia, e Beatriz Martínez García, profesora do CPI do Toural, Vilaboa, Pontevedra

RESUMO: A casualidade fixo que o CPI do Toural, o Museo Etnolóxico, a Asociación Cultural Barqueiro e o Concello de Vilaboa elaborasen, desenvolveran e finalizaran con éxito a fermosa aventura de coñecer, estudar e recuperar o forno de cal de Santo Adrán de Cobres. A iniciativa partiu do CPI quen contactou co Museo Etnolóxico para buscar fórmulas que permitiran que un forno de cal, medio esquecido e parcialmente danado, fose reincorporado ao coñecemento da cidadanía. A proposta non podía ser rexeitada. Ofrecía ao alumnado explorar fóra da aula claves relevantes sobre a construción da identidade colectiva local, e para o museo supuña dar resposta a unha maneira diferente de tratamento institucional dos bens culturais. É dicir, tratábase de facer o proceso inverso ao habitual, deseñando un proxecto coa comunidade escolar cara á obter a posta en valor dun ben no seu propio contexto. Foi evidente que precisabamos tanto da participación da comunidade local como do apoio do Concello. A comunidade local

a través da investigación dos escolares de lembranzas do forno e de persoas que tiveran traballado nel. E tamén grazas ás achegas da Asociación Cultural Barqueiro, quen xa tiña traballado sobre o forno e obtido a protección do mesmo a través da súa inclusión na figura de planeamento do concello. O traballo, interdisciplinar e transversal, acabou por recuperar a memoria da actividade no forno e mesmo, a través do testemuño de persoas que traballaran nel, das condicións laborais dos homes e mulleres que durante máis ou menos tempo estiveron facendo posible a cocción da pedra calcaria para obter o cal. Un labor colaborativo que acadou un final feliz. En efecto, a medida que o traballo avanzaba, as conversacións do Concello coa propiedade do forno permitiron facilitar a intervención no mesmo, ata o punto de acadar a súa restauración, sinalización e acondicionamento do entorno.

BIOGRAFÍAS: César Llana é doutor en Historia (Prehistoria) pola Universidade de Santiago de Compostela e máster en Xestión do Patrimonio Cultural pola Universidade da Coruña. A súa vinculación co ámbito museístico iníciase como bolseiro da República de Portugal no Museo Distrital de Setúbal e continúa cunha bolsa no Servizo de Museos da Xunta de Galicia, pasando a ocupar un posto de auxiliar de Museos no Museo do Castro de Viladonga. Posteriormente foi destinado como Técnico de Museos ao Museo Etnolóxico de Ribadavia, centro do que é director dende o ano 2016. Foi vogal da Comisión Técnica de Etnografía e da Comisión Técnica de Arqueoloxía e Premio de Investigación «Xesús Taboada Chivite».

Beatriz Martínez García é xefa do Departamento de inglés no CEIP do Toural de Vilaboa, Pontevedra, e docente implicada no proxecto de redescuberta do Forno da Cal, posto en valor por docentes e alumnado do CPI do Toural coa colaboración do Museo Etnolóxico de Ribadavia, que fixo un traballo de recompilación histórica.

Conversas acompañadas (II). *Boas prácticas entre museo e escola*

Francisco Ávila Sánchez, director do CEIP Plurilingüe do Camiño Inglés, Oroso, A Coruña

RESUMO: O CEIP Plurilingüe do Camiño Inglés, polas súas características singulares, dende os seus inicios ten entre as súas liñas de identidade o coñecemento e o respecto do patrimonio natural e cultural da nosa contorna. Entre outras iniciativas, en 2018 púxose en funcionamento o denominado “Espazo Pendeloque”. Dentro dunha configuración do centro en ámbitos de aprendizaxe, o lugar físico de traballo das ciencias sociais conta cun espazo expositivo que permite a alumnado e profesorado afondar nas distintas temáticas propostas poñendo en valor materiais e recursos achegados polos membros da comunidade. Durante estes anos traballaron sobre o agro, os fogares, o papel da auga, da escola, e, na actualidade, das festas. Unha oportunidade para explorar os distintos procesos do traballo museístico de maneira adaptada á idade do alumnado e, deste xeito, coñecer mellor a cultura e patrimonio propios.

BIOGRAFÍA: Francisco Ávila Sánchez (1974) é mestre funcionario de carreira dende 1997. Licenciado en Pedagogía, Diploma de Estudos Avanzados, director do CPI de Xanceda dende os anos 2010 ao 2014, director do CEIP Plurilingüe do Camiño Inglés dende o 2015 ata a actualidade, premio á Innovación Educativa da Xunta de Galicia

no ano 2010. Desempeñou diversos cargos didácticos en centros educativos e coordinou proxectos de toda índole neles (Plan Proxecta, Contratos Programa...). Coordinou programas europeos de alumnado e profesorado centrados no coñecemento do patrimonio cultural e, en específico do Camiño de Santiago. Participou na consecución da acreditación Erasmus+ para o centro. Responsable do Espazo Pendeloque no CEIP do Camiño Inglés, colaborou con distintas institucións para a consecución das diferentes exposicións presentadas ata o momento.

Diálogos. Posta en común de actividades en educación patrimonial

Ana Portela Fontán, Investigadora posdoutoral, Universidade de Barcelona

RESUMO: Sesión aberta e dinámica na que se presentarán experiencias prácticas e investigacións relacionadas coa educación museística e a educación patrimonial. Os traballos céntranse na relación entre o patrimonio e a comunidade, a orientación ética nas actividades de educación patrimonial, a identidade cultural como proceso de construción crítica por parte dos cidadáns e a conexión entre museos, espazos culturais e centros educativos.

BIOGRAFÍA: Ana Portela Fontán é doutora en Didáctica das Ciencias, Linguas, Artes e Humanidades, liña de investigación en Didáctica do Patrimonio, das Artes e do Turismo Cultural, pola Universidade de Barcelona (UB), Máster en Educación Interdisciplinar das Artes pola mesma e graduada en Educación Primaria (USC). Actualmente é investigadora posdoutoral Margarita Salas (UB) e colaboradora do grupo de investigación Roda da Universidade de Santiago de Compostela, onde realiza unha estadía. As súas liñas de traballo son a educación en museos e centros de arte contemporánea, a educación artística e patrimonial, o estudo e deseño de materiais educativos e a didáctica de obxectos.

Conferencia: Unha experiencia pioneira de formación e traballo colaborativo extra aulam no Museo de Pontevedra: os alumnos colaboradores

Javier Bará Temes, Catedrático xubilado da Universidade Politécnica de Cataluña, enxeñeiro de Telecomunicacións e doutor en Enxeñería Eléctrica. Brown University, EUA

RESUMO: A figura dos estudantes do Instituto Nacional de Educación Secundaria de Pontevedra que colaboraron durante os veráns co Museo da mesma cidade existe, de forma significativa e organizada, dende 1950. Esta figura é unha creación de D. José Fernando Filgueira Valverde, catedrático de Lingua e Literatura e director de 1944 a 1976. Filgueira foi tamén un dos creadores do Museo, que dirixiu entre 1942 e 1986. Esta dobre condición de director das dúas institucións fixo posible a notable experiencia dos "alumnos colaboradores". Esta conferencia resume, a partir da experiencia do autor, as actividades desenvolvidas por estes estudantes, dentro do Museo e nas escavacións arqueolóxicas, no período comprendido entre 1955 e 1961.

BIOGRAFÍA: Javier Bará Temes é profesor, actualmente xubilado, da Universidade Politécnica de Cataluña, é Enxeñeiro de Telecomunicacións e M.Sc. (1970) e doutor

(1972) en Enxeñaría Eléctrica (Brown University, EUA). Foi profesor da UPC dende 1972, onde dirixiu a Escola Técnica e o Departamento en varias ocasións. Tamén foi director do Instituto de Ciencias da Educación da UPC, e da Agència per a Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya (AQU). A súa actividade investigadora centrouse nas comunicacións por microondas, a teledetección desde satélites e a innovación educativa, especialmente na “aprendizaxe cooperativa”, estratexia docente da que foi un activo impulsor nas universidades españolas.

Obradoiro 1. *Coñecendo ao público: o papel da investigación e a avaliación nas actividades educativas en museos*

Silvia García Ceballos, profesora e investigadora, Departamento de Didácticas específicas, Universidade de Zaragoza - Grupo de investigación ARGOS

Alodia Rubio Navarro, investigadora predoutoral, Departamento de Didácticas Específicas, Universidade de Zaragoza - Grupo de investigación ARGOS

RESUMO: A nova definición de museo desenvolvida polo ICOM —con énfase na sustentabilidade, a participación comunitaria e o recoñecemento da diversidade— obriga a repensar o sentido da acción educativa desenvolvida por estas institucións. Este cambio de paradigma lévanos a recoñecer e analizar criticamente o potencial didáctico e as limitacións dos espazos museísticos, o que implica atender á avaliación dos seus programas educativos. Por iso, este obradoiro busca ofrecer pautas que permitan aos museos avaliar as particularidades e o alcance das súas propias iniciativas docentes —tanto presenciais como en contornos virtuais—, tendo en conta as propostas teóricas que se ofrecen dende a Educación Patrimonial e en consonancia cos marcos normativos estatais e internacionais. Dado que a avaliación é un procedemento holístico e reflexivo que contribúe á mellora da praxe da institución, tamén se propoñen guías para incluír aos seus usuarios nos procesos de avaliación. Para iso, preséntanse estratexias que faciliten a creación de instrumentos para identificar e comprender as experiencias da cidadanía, xa que esta supón unha voz imprescindible para medir a adecuación e o alcance dos programas educativos implantados polas institucións culturais.

BIOGRAFÍAS: Silvia García-Ceballos é profesora titular e investigadora do Departamento de Didáctica Específica (Área de Didáctica das Ciencias Sociais) da Universidade de Zaragoza. Doutora en Investigación Transdisciplinar en Educación pola Universidade de Valladolid e licenciada en Belas Artes e Historia da Arte, ambos títulos pola Universidade de Salamanca, participou en numerosos proxectos de investigación nacionais e internacionais, así como en diversos congresos. Publicou numerosos artigos en revistas de alto impacto, que reflicten as súas principais liñas de investigación: educación patrimonial, avaliación de programas, educomunicación e desenvolvemento das competencias do profesorado en educación patrimonial, artística e histórica. É membro do grupo de investigación ARGOS-IUCA e RED14, ademais de investigadora da OEPE. ID de Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-7661-3001>.

Alodia Rubio-Navarro é investigadora predoutoral do programa de Educación da Universidade de Zaragoza. Licenciouse en Historia da Arte pola Universidade Complutense de Madrid e realizou o Máster de Formación do Profesorado de Educación Secundaria (con premio ao mellor TFM e mellor expediente académico) e o Máster de Formación Permanente: Iniciación á Investigación, ambos na Universidade de Zaragoza. Desenvolveu a súa traxectoria profesional no ámbito da educación museística, colaborando coa Fundación Amigos do Museo do Prado (2016-2017) e co Museo Diocesano – Arte Románica de Jaca (2017-2021). A súa tese, premiada cunha bolsa predoutoral do Goberno de Aragón e cunha bolsa FPU do Ministerio de Universidades (FPU21/06564), céntrase en explorar a situación actual da educación para o patrimonio cultural inmaterial no ámbito formal e non formal, así como en desenvolver estratexias para xerar vínculos e comunidades arredor destas manifestacións. É membro do grupo de investigación ARGOS-IUCA e RED14. ID de Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-0908-9385>.

Obradoiro 2. *Didáctica do obxecto no museo e na aula: os museos escolares como espazo para desenvolver a competencia alfabetizadora*

Nayra Llonch Molina, profesora de Didáctica das Ciencias Sociais e do Patrimonio, Universidade de Lleida

RESUMO: Neste obradoiro afondaremos nos pormenores do obxecto, tanto patrimonial como cotián, como fonte de información e a súa función educativa a nivel inter e transdisciplinar. Despois dunha breve introdución á didáctica do obxecto e o museo escolar, analizaremos obxectos a partir de pautas de análise específicas, practicaremos a súa catalogación e estableceremos vínculos co novo currículo educativo.

BIOGRAFÍA: Nayra Llonch Molina é profesora de Didáctica das Ciencias Sociais na Universidade de Lleida (UdL) e dende a súa formación predoutoral dedícase á didáctica dos obxectos e do patrimonio. Nos últimos anos incidiu no papel dos museos escolares como espazos para desenvolver a competencia informativa. Coordina o grupo ICE dos Museos e Bibliotecas Escolares da UdL e publicou diversos libros e artigos sobre o tema, entre os que destacan: *Didáctica del objeto en el museo* (Ediciones Trea, 2012); “Propuesta de modelo de enseñanza-aprendizaje de la historia en formación de maestros/as a través de la didáctica del objeto” (*REDU. Revista de Docencia Universitaria*, 2017); «Contribuciones a la didáctica de la Historia a través del método de análisis del objeto: como ejemplo... una “vasulla”» (*Panta Rei. Revista Digital de Ciencia y Didáctica de la Historia*, 2016); *Manual pràctic per a la catalogació dels objectes del museu escolar* (ICE-UdL, 2020); *Information literacy instruction in early childhood education: the school museumism* (Literacy, 2021); *La Guerra Civil española a través de los objetos* (Ediciones Trea, 2022); *Fare storia con gli oggetti. Metodi e percorsi didattici per bambini e adolescenti* (Carocci Editore, 2022).

Conferencia: *Podería considerarse a experiencia como patrimonio? Aposto por que así sexa*

Chus Martínez, directora do Institute Art Gender Nature FHNW Academy of Arts and Design de Basilea, Suíza

RESUMO: Un patrimonio fundamental que a autora pretende abordar son as prácticas educativas, as prácticas de inclusión dos museos, a conciencia de que é necesario un espazo de diálogo social, de reflexión sobre as necesidades emocionais dunha poboación cada vez máis afectada pola problemática da saúde mental. O que non se ve, pero que se manifesta a diario grazas ao traballo de artistas e profesionais da arte, repercute positivamente na nosa sociedade. Neste sentido, o patrimonio, os obxectos e as exposicións deben ser entendidos como parte dun sistema complexo, é dicir, a activación colectiva dunha intelixencia destinada ao ben colectivo.

BIOGRAFÍA: Chus Martínez é licenciada en Filosofía e Historia da Arte. Actualmente é directora do Instituto da Natureza do Xénero Artístico da Academia de Arte e Deseño FHNW de Basilea (Suíza), e comisaria asociada da Fundación TBA21, así como curadora xeral da Fundación Vuslat de Istambul. É membro do consello de administración do CIMAM (Comité Internacional de Museos) e tamén forma parte dos consellos consultivos de numerosas institucións artísticas internacionais, como o Castello di Rivoli, Turín; De Appel, Ámsterdam; Deutsches Historisches Museum, Berlín. Foi conservadora xefa de El Museo del Barrio en Nova York e xefa de departamento de documenta (13). Anteriormente foi comisaria xefa do MACBA de Barcelona e directora do Frankfurter Kunstverein. Martínez ten organizado numerosas exposicións e publicacións con artistas da contemporaneidade. Imparte conferencias e escribe con regularidade, incluíndo numerosos textos para catálogos e ensaios críticos, e é colaboradora habitual de revistas internacionais. Comisariou o Pavillón de Cataluña na 56 edición da Bienal de Venecia (2015), así como o Pavillón de Chipre en 2005.